

res 'naturlige dispositioner'. Forfatterne viser, at denne forestilling, der dybest set er ren racisme, er en af de bedst institutionaliserede stereotyper i Europa. Idéens historie fortjener en så grundig behandling, som den får i værket, netop fordi det er en idé om en meget stor gruppe mennesker, der ikke selv har nogen indflydelse på ikke-romaers opfattelse af deres etnisk-kulturelle identitet. Man sidder unægtelig tilbage med en dårlig smag i munden, f.eks. når man læser om det folkemord, der blev begået mod romaerne under Anden Verdenskrig, som siden blev nægtet den moralske oprejsning, de havde krav på – og som alle uden at blinke tilkendte jøderne. Selv blandt de udstødte er romaerne udstødt.

Historien om romaerne i Europa er Europas historie set med den radikalt marginaliseredes øjne. Bogen er uhyre interessant for sin praktiske tilgang til en idéhistorisk problemstilling – eller i hvert fald et idéhistorisk perspektiv på 1000 års bemærkelsesværdig ekskluderende praksis, der har formet en social viden om romaerne som var de sigøjnere, altså indbegrebet af den negative idé om dem.

Sara Maria Sørensen

Historiske perspektiver på videnskab og religion

Casper Andersen & Anders Munk Jensen: Videnskab og religion i historisk perspektiv. Naturens fortolkere.

”Med en mæt slanges stædige dvaskhed afslår de at se i min kikkert. Den slags folk mener, at man ikke bør søge sandheden i naturen, men ved sammenligning af gamle tekster.” Med disse ord stiger vi ind i det problemfelt, som en ny undervisningsbog om forholdet mellem religion og videnskab set i et historisk perspektiv, tager under behandling. Citatet stammer fra den berømte naturforsker Galileo Galilei (1564-1642) og anslår bogens centrale anliggende: Det ofte konfliktfyldte forhold mellem en hhv. religiøs og en videnskabelig fortolkning af naturen. Forfatterne nærer en (berettiget) mistanke til, at den gængse modstilling mellem religion og videnskab er ”mere velkendt end velbegrunderet” (s.7), og deres forehavende er derfor at vise, at forholdet mellem religion og videnskab er langt mere komplekst og uselvfølgeligt end man – dvs. populærkulturen og de sensationshungrende medier – gerne efterlader indtryk af. Forfatternes modgift mod en sådan hensynsløs banalisering af problemstillingen består i ordineringen af en øget sans for det historiske, i at ”tage historien alvorligt” (s.97). Afgørende er, hævder forfatterne således, at nå til indsigt i, at hverken religion eller videnskab er uforanderlige størrelser, der svæver frit omkring i et historisk vakuum. Såvel religion som videnskab er historisk og perspektivisk variable refleksionsprodukter, hvis indbyrdes relation derfor også ændrer sig igennem historien.

På det indledende systematiske plan tilbydes læseren tre typologiske grundmodeller til forståelsen af forholdet mellem religion og videnskab. Enten kan forholdet, som det oftest synes at være tilfældet, udlægges efter et konfliktskema, hvor enhver dialog mellem religion og videnskab kategorisk afvises. Religion og videnskab er principielt uforenelige. Eller man kan se forholdet som et dialogisk vekselvirkningsforhold, hvor både religion og videnskab hævdes at afdække træk ved én og samme virkelighed, blot set fra forskellige sider. Endelig kan man betragte forholdet mellem videnskab og religion igennem den såkaldte uafhængighedstese, idet man i så fald fastholder, at religion og videnskab har med forskellige aspekter af virkeligheden at gøre, hvorfor idéen om en egentlig konflikt mellem de to samtidig afvises som en vildfarelse. Religion og videnskab taler forskellige sprog og om forskellige aspekter ved virkeligheden. At sammenligne dem ville derfor være lige så meningsløst som at spørge, hvad der er højest, rundetårn eller et kanonslag?

Nu er det imidlertid ikke forfatterens hensigt at føre bevis for en af disse tre modeller på bekostning af de andre. For netop historien viser, pointeres det, at sagen stiller sig anderledes kompliceret end disse tre modeller hver især kan redegøre for. De tre modeller er derfor blot nyttige hjælperedskaber i forfatternes efterfølgende forsøg på at undersøge en række konkrete historiske mani-

festationer af hovedtemaet, hvor det overordnede resultat synes at være, at ingen af de tre modeller kan stå alene, men at de må supplere hinanden. Alligevel er det dog først og fremmest konfliktesen, som de to forfattere langer ud efter, hvad der eftertrykkeligt pointeres i følgende konklusion på en af bogens sidste sider: "Historiske studier afslører, at konfliktesens forestilling om en uundgåelig konflikt mellem videnskab og religion simpelthen er fejlagtig." (s.99).

Så langt så godt. Bogen er dog, trods sin erklærede tilbageholdenhed over for forhastede konklusioner og generelle metodiske åbenhed, alligevel behæftet med visse nærmest forunderligt blinde pletter. At både religion og videnskab er historisk foranderlige størrelser er naturligvis en korrekt, men ret beset også en temmelig triviell konstatering. Anderledes problematisk er det imidlertid, når forfatterne lettere troskyldigt og forunderligt anakronistisk hævder, at det drejer sig om at nå til forståelse af, hvad "historiens aktører", som de kalder det, "selv har ment" (97), hvis det da ikke ligefrem hævdes, at det afgørende er, at vi danner os "vores egen mening om forholdet" (99). Hertil må man naturligvis stille flere spørgsmål: Hvordan ved vi, om det vi tror, vi ved om fortiden nu også passer med fortidens selvforståelse? Problemet er vel, at fortidens selvforståelse, som forfatterne ønsker at grave frem, kun sjældent er ekspliciteret i selve tekstmaterialet, men of-

test befinder sig på kildernes udtalte bagside. Og: er det (mest) afgørende virkelig, hvad en given forfatter måtte have ment? Handler det ikke i lige så stor udstrækning om, hvilken – langt fra altid tilsigtet – betydningshistorisk virkning denne forfatter senere er blevet tillagt? Inviterer selve hovedtemaet – forholdet mellem religion og videnskab – ikke til misforståelser, idet der hermed ubevidst læses en særlig, ’nutidig’ forståelse af disse begreber ind i det historiske materiale? Spørgsmål af denne mere principielle metodiske karakter går forfatterne udenom, hvad der formentlig bl.a. skyldes og delvis retfærdiggøres af, at bogen er en lærebog henvendt til gymnasieskolen.

Bogen giver en solid og klar indføring i et spændende og, som historisk problemstilling, endnu noget overset problemfelt, og skal generelt have ros for sin stilistiske klarhed. Bogen er desuden forsynet med en tekstsamling, der gør den velegnet som tværfaglig grundbog.

Ulrik Houliind Rasmussen

Aristoteles og alle de andre platonikere.

Lloyd P. Gerson, Aristotle and Other Platonists, Cornell University Press, Ithaca London, 2005, 335 sider, \$ 49, 95.

Forholdet mellem Platon og Aristoteles er et af de ældste problemer i den vestlige filosofiske tradition. Si-

den 1923 har det været god latin at antage, at dette forhold var et modsætningsforhold (Werner Jaeger). Dette har imidlertid ikke altid været en selvfølge. I gamle dage, under nyplatonikerne, var det derimod den gængse opfattelse, at der bestod en grundlæggende harmoni i forholdet mellem Platon og Aristoteles. I sin nye bog påtager Gerson sig at rehabiliterer denne nyplatoniske fortolkning. Aristoteles er i virkeligheden platoniker.

Hvad er da en platoniker, og hvad er gevinsten ved at fortolke Aristoteles ud fra harmonitesen? Det sidste spørgsmål besvares klart, for så vidt harmonitesen har den konkrete eksegetiske styrke at kunne forklare en række notorisk vanskelige passager hos Aristoteles, som den moderne forskning er tilbøjelig til kun at kunne bortforklare. Det første spørgsmål – hvad er en platoniker? – er straks vanskeligere at besvare klart, hvilket bestemt ikke er Gersons skyld. Helt centralt for harmoniseringsten står den doktrinære bestemmelse af platonismen som den filosofiske retning, der orienterer sig efter en stærkt hierarkisk metafysik. Universet opfattes som en systematisk enhed med en vertikal begrundelsesstruktur – altså enhed forklarer mangefold, det højere forklarer det lavere osv. – hvor enhed, gud og sjælen fungerer som irreducibile forklaringskategorier. Den nyplatoniske harmonitanke baseres på den opfattelse, at Aristoteles har principper, der er identiske med dis-